

ADDENDUM BIJ TALEN VOOR NEDERLAND OVER DE NEDERLANDSE GEBARENTAAL

1. Inleiding

In februari 2018 bracht de KNAW een verkenningrapport uit getiteld *Talen voor Nederland*. In dit rapport worden een aantal aanbevelingen gedaan voor een taalbeleid waarbij de meertaligheid van de bevolking van Nederland centraal staat. Het rapport bevat een belangrijke omissie: de Nederlandse Gebarentaal (NGT) wordt buiten beschouwing gelaten.¹ Vooral omdat het rapport de nadruk legt op inclusiviteit mag de NGT niet ontbreken; met dit addendum wordt deze lacune gevuld.

NGT is een wezenlijk onderdeel van het Nederlandse taal- en cultuurlandschap, onontbeerlijk voor doven om zich voluit te kunnen ontwikkelen. Er moeten binnen de Nederlandse samenleving voorzieningen aanwezig zijn op het gebied van de NGT opdat doven en slechthorenden volwaardig aan het maatschappelijk verkeer kunnen deelnemen.

2. Achtergronden en voorgeschiedenis

Er zijn in de wereld vermoedelijk enkele honderden gebarentalen.² Die verschillen van elkaar, net als gesproken talen, maar hebben ook kenmerken met elkaar gemeen. Er wordt veel gebruik gemaakt van ruimtelijke oriëntatie en veel gebaren bevatten beeldende elementen. In het Nederlandse taalgebied wordt de NGT gebruikt en in Vlaanderen de Vlaamse Gebarentaal, die heel anders is dan de NGT (Schermer

1 Dit werd al opgemerkt bij de publiekspresentatie van het rapport op 4 februari jl. Vervolgens ontving het bestuur van de KNAW nog een uitvoerige brief over deze kwestie.

2 Een recent overzicht biedt Baker e.a. (2016), een inventarisatie biedt de *Ethnologue*, zie <https://www.ethnologue.com/subgroups/sign-language>

& Vermeersbergen 2004).³ Er is geen direct verband tussen een gebarentaal en de gesproken taal van een gebied waar een gebarentaal gebruikt wordt.

In Nederland wordt de NGT door ongeveer 12.000 doven en slechthorenden gebruikt, en door een onbekend aantal horende mensen in hun directe omgeving. NGT wordt primair gebruikt door doven en slechthorenden en hun netwerk, maar ook in vormen van zorg voor kinderen met communicatieproblemen, zoals kinderen met aandoening in het autistisch spectrum (Isarin & Verpoorten 2009) wordt NGT gebruikt als onderdeel van visuele communicatievormen. Daarnaast zijn er ook veel slechthorenden en hun omgeving voor wie de taal in meer of mindere mate betekenis kan hebben.

De NGT is voor zover bekend ontstaan aan het eind van de achttiende eeuw en wordt sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw ook bestudeerd en gedocumenteerd. In veel Europese landen, zoals België, Oostenrijk, Portugal, en Spanje zijn lokale gebarentalen wettelijk erkend, maar de consequenties hiervan wisselen sterk. In andere landen, zoals Denemarken en Zweden, zijn gebarentalen niet erkend maar zijn er wel voorzieningen in het onderwijs (Wheatley & Pabsch 2012). Landen verschillen ook erg in de mate waarin bij televisieprogramma's en overheidscommunicatie op tv en internet wordt getolkt.

3. Aanbevelingen

Ruim twintig jaar geleden stelden de toenmalige staatssecretarissen voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport en Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen een commissie in met als verzoek 'voorstellen te doen voor de wijze waarop optimaal uitvoering kan worden gegeven aan de officiële erkenning van de Nederlandse Gebarentaal.' (*Staatscourant* 1996, nr. 34 / pag. 7). De commissie stelt in haar rapport *Méér dan een gebaar* dat de overheid over moet gaan tot erkenning van de NGT. De overheid heeft de centrale aanbeveling niet overgenomen, maar wel gevolg gegeven aan enkele andere aanbevelingen, zoals de standaardisering van de NGT (zie o.m. Schermer et al. 2002; Schermer 2012) en het opzetten van het Nederlandse Gebarentalencentrum. In 2016 hebben Kamerleden van PvdA en ChristenUnie een initiatiefwetsvoorstel voor erkenning van NGT ingediend, dat op dit moment herzien wordt na advies van de Raad van State. Erkenning van NGT als taal van de dovengemeenschap zou een teken van respect vanuit de rijksoverheid vormen (cf. de motie die door het International Congress of Educators of the Deaf is aangenomen in Vancouver in 2010).

³ Daarnaast is er in Suriname een gebarentaal die misschien 30 procent overlapt met de NGT en is er op Curaçao naast een lokale variant van de NGT een nog niet beschreven andere gebarentaal.

De KNAW-verkenning *Talen voor Nederland* biedt de mogelijkheid om de verdere ondersteuning van NGT in de Nederlandse samenleving nader vorm te geven door per sector te kijken wat de beste vorm van ondersteuning kan zijn: de zorg, de politie, de juridische sector, en daarnaast onderwijs en cultuur. Voor alle sectoren geldt dat bewustwording van het belang van visuele communicatie en inclusie van doven en slechthorenden voorop moet staan, en onderdeel moet vormen van taalbeleid in bredere zin. In het samenhangende taalbeleid waarvoor de verkenning *Talen voor Nederland* pleit, dient op die manier rekening gehouden te worden met gebarentaalgebruikers, maar kan ook verkend worden in hoeverre gebarentaalbeheersing communicatie met niet-Nederlandstalige horenden in bijvoorbeeld de zorg en bij de politie vergemakkelijkt kan worden.

In de zorg moeten tolken beter gefinancierd worden en moet er meer informatie op het internet vertaald worden naar NGT. Bij de politie en juridische sector moet de toegang tot gebarentaaltolken in de regio gegarandeerd zijn. In overheidscommunicatie moet er veel meer aandacht zijn voor vertaling naar NGT, bijvoorbeeld in video's. Ook in het onderwijs kan er veel verbeterd worden. Speciale voorzieningen voor ouders alsmede een actievere betrokkenheid van de dovengemeenschap zijn hierbij noodzakelijk, bijvoorbeeld met een leerlijn voor gezinnen met dove kinderen, betaald verlof voor ouders om NGT te leren, cursussen NGT voor leidsters in de voorschoolse en dagopvang, en ondersteuning bij de participatie van jonge doven en slechthorenden in arbeid, zorg en educatie.

4. Ter afsluiting

De Nederlandse Gebarentaal is een relatief kleine taal, maar essentieel voor doven en slechthorenden omdat het de enige volledig toegankelijke taal voor hen is. Dit vereist aandacht vanuit diverse sectoren in de samenleving die deels van een andere aard is dan die voor gesproken minderheidstalen. Hoewel inzet van tolken gebarentaal in veel sectoren een goede oplossing vormt, zou meer aandacht voor en vaardigheid in visuele communicatie in bredere zin iedereen ten goede komen, in het bijzonder de anderhalf miljoen Nederlanders met enige mate van gehoorverlies. Het verdient aanbeveling om de Nederlandse Gebarentaal te erkennen, zodat niet meer met vier verschillende ministeries (VWS, SZW en OCW, en Justitie en Veiligheid) onderhandeld hoeft te worden over allerlei zaken die volwaardige participatie van doven belemmeren.

Verantwoording

Bij de voorbereiding van dit *Addendum* is overleg geweest met de volgende personen:

- Prof. dr. Beppie van den Bogaerde, Universiteit van Amsterdam/Hogeschool Utrecht.
- Prof. dr. Onno Crasborn, Radboud Universiteit.
- Dr. Floris Roelofsen, Universiteit van Amsterdam

Betrokkenen zijn niet verantwoordelijk voor de inhoud van dit addendum.

Referenties

Baker, Anne, Beppie van den Bogaerde, Roland Pfau & Trude Schermer (red.). (2016). *The Linguistics of Sign Languages. An introduction*. Amsterdam: John Benjamins.

Commissie Nederlandse Gebarentaal. (1997). *Meer dan een gebaar*.

Isarin, Jet & Verpoorten, Roger. (2009). *Bewogen communicatie. Autisme en Doofheid*. Leuven: ACCO.

Schermer, Trude. (2012). 'Sign Language Planning in the Netherlands between 1980 and 2010', in: *Sign Language Studies* 12(4), 467-493.

Schermer, Trude en Mirjam Vermeerbergen. (2004). 'Nederlandse en Vlaamse Gebarentaal: zussen of verre nichtjes?' in: *Ons Erfdeel, Vlaams-Nederlands cultureel tijdschrift*, 47(4).

Schermer, Trude, Jacobien Geuze, Corine Koolhof, Elly Meijer, Ilse Jobse, Maarten Vreugdenhil, Rita Harder. (2002). *Standaard Lexicon Nederlandse Gebarentaal*. Amersfoort: Nederlands Gebarencentrum.